कक्षा ३ को मेरो नेपाली किताब र सरल नेपाली शृङ्खलाको तुलनात्मक अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र सङ्काय, नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर (एम.एड.) दोस्रो वर्षको नेपाशि. ५९८ को पाठ्यांश पूरा गर्ने प्रयोजनका निमित्त प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी
सरीता पौडेल
त्रि.वि. दर्ता नं. ९-२-२३३-५५-२००४
दोस्रो वर्षको परीक्षा क्रमाङ्क:-२३३०१४९/२०६६
नेपाली भाषा शिक्षा शिक्षण
सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पस सिन्धुली

२०६८

<u>सिफारिस पत्र</u>

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पस, नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह (एम.एड) दोस्रो वर्षकी छात्रा सरीता पौडेलले नेपाली विशिष्टीकरणको पाठ्यांश ५९८ को आंशिक आवश्यकता पूर्तिका लागि **कक्षा ३ को मेरो नेपाली किताब र सरल नेपाली शृङ्खलाको तुलनात्मक अध्ययन** शीर्षकको शोधपत्र मेरो निर्देशनमा रही अत्यन्त परिश्रमपूर्वक तयार पार्नुभएको हो । यस शोध कार्यबाट म पूर्णतः सन्तुष्ट छु । आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि सिफारिस गर्दछु ।

....

उपप्राध्यापक अर्जुनप्रसाद पौडेल

शोध निर्देशक
नेपाली भाषा शिक्षा विभाग
सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पस सिन्धुली

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय, शिक्षाशास्त्र सङ्काय, सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पस, नेपाली भाषा शिक्षा विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह (एम.एड) दोस्रो वर्षकी छात्रा सरीता पौडेलले नेपली विशिष्टीकरणको पाठ्यांश ५९८ को आंशिक आवश्यकता पूर्तिका लागि तयार पार्नुभएको **कक्षा ३ को मेरो नेपाली किताब र सरल नेपाली शृङ्खलाको तुलनात्मक अध्ययन** शीर्षकको शोधपत्र शिक्षाशास्त्र स्नातकोत्तर तह (एम.एड) का निम्ति उपयुक्त देखिएकाले स्वीकृति प्रदान गरीएको छ ।

मितिः-२०६८/१२/०९

मूल्याङ्कन समिति

१. भानुभक्त गुरूङ (विभागीय प्रमुख) ....

२. प्रा.डा. पारसमणी भण्डारी (बाह्य परीक्षक) ....

३. अर्जुनप्रसाद पौडेल (शोध निर्देशक) ....

४. देवीप्रसाद सुबेदी (उपप्राध्यापक) ....

कृतज्ञताज्ञापन

पाठ्यक्रम विकास केन्द्रद्वारा स्वीकृति प्राप्त अनिवार्य रूपमा सरकारी विद्यालयको कक्षा ३ मा पढाइ हुने मेरो नेपाली किताब र पाठ्क्रम विकास केन्द्रद्वारा नै स्वीकृति प्रदान गरिएको संस्थागत विद्यालयमा पढाइने सरल नेपाली शृङ्खलाको तुलनात्मक अध्ययन गरी तिनमा भएका कमी कमजोरीहरू छुट्ट्याई तिनका सकारात्मक र नकारात्मक पक्षलाई केलाउने जमर्को यस अध्ययनमा गरिएको छ । शोध जस्तो जटिल र चुनौतिपूर्ण कार्य एक्लो प्रयासबाट मात्र अवश्य पनि सम्भव छैन । यो शोध कार्य सम्पन्न गर्ने सिलसिलामा विभिन्न अग्रज विद्वत् वर्ग तथा मित्रहरूबाट अमूल्य र रचनात्मक सहयोग प्राप्त भएको छ । जसलाई यस अवसरमा स्मरण गर्नु आफ्नो उत्तरदायित्व सम्झन्छु ।

यो शोधकार्य गर्नका लागि अवसर प्रदान गर्ने सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पस नेपाली भाषा शिक्षण विभाग प्रमुख भानुभक्त गुरूङप्रति आभार प्रकट गर्दछु । यस शोध कार्यका लागि अमूल्य समय प्रदान गरी आवश्यक मार्ग निर्देशन गरिदिनुहुने शोध निर्देशक आदरणीय गुरु उपप्राध्यापक श्री अर्जुनप्रसाद पौडेलप्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । शोध कार्यको शीर्षक चयनदेखि लिएर सामग्री सङ्कलन, परिमार्जन आदिका क्रममा पारिवारिक जिम्मेवारी वहन गरी हरहमेशा हौसला र प्रेरणा प्रदान गर्दै सम्पादन कार्यसमेत गरिदिनुहुने श्रद्धेय जीवनसाथी जनार्दन कोइरालाप्रति विशेष धन्यवाद प्रकट गर्दछु । शिक्षाआर्जनका लागि आवश्यक चाँजोपाँजो मिलाई अध्ययनका लागि ऊर्जा प्रदान गर्नुहुने आदरणीय बुबा पुरूषोत्तम पौडेल र आमा सीता पौडेलप्रति सदा ऋणी रहनेछु उच्च शिक्षा अध्ययनका क्रममा अनुकूल वातावरण मिलाई सहयोग गर्नुहुने मामा मुकुन्दप्रसाद चालिसे तथा माइजू पुष्पा चालिसेप्रति साधुवाद प्रकट गर्दछु । यस शोधकार्य पूरा गर्नका लागि आआफ्ना क्षेत्रवाट सहयोग गर्ने भाइहरू विकास पौडेल, अशोक तथा आशीष चालिसे, वहिनी विनीता,भविष्य ताराहरू जेशिश र जेसिका पनि धन्यबादका पात्र छन् सामग्री सङ्कलनका क्रममा अमूल्य सहयोग गर्ने सहपाठी मित्रहरू शर्मिला,कुन्ता तथा हिरा लगायत सम्पूर्ण मित्रहरू एवम् कम्प्युटर कार्यमा सहयोग पुऱ्याउने क्वालीसफ्ट कम्प्यूटर सिन्धुलीका शरिता भण्डारी लगायतका मित्रहरूमा हार्दिक धन्यवाद ज्ञापन गर्दछु । यो शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा उपयोग गरिएका सन्दर्भ सामग्रीका लेखकहरू प्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । अन्त्यमा यस शोधपत्रमा रहेका त्रुटि तथा कमी कमजोरीहरूप्रति क्षमायाचना गर्दै आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि पेश गर्दछु ।

सरिता पौडेल
सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पस
एम.एड दोस्रो वर्ष

शोधसार

शोध शीर्षक: कक्षा तीनको मेरो नेपाली किताब र सरल नेपाली शृङ्खलाको तुलनात्मक अध्ययन

शोधार्थीः सरिता पौडेल

शोध निर्देशकः अर्जुनप्रसाद पौडेल

क्याम्पसः सिन्धुली बहुमुखी क्याम्पस सिन्धुली

शैशिक वर्षः २०६४-०६६

जम्मा अध्याय सङ्ख्याः ६

शोध प्रक्रिया

प्रस्तुत शोधपत्र त्रिभुवन विश्वविद्यालय शिक्षाशास्त्र नेपाली भाषा विभागअन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्षको नेपाली भाषा नेपाशि. ५९८ को ५०पूर्णाङ्कको आवश्यकता पूरा गर्न र शैक्षिक तह पार गर्ने प्रयोजनका लागि तयार पारिएको हो ।

यस अध्ययनमा कक्षा तीनको **मेरो नेपाली किताब र सरल नेपाली शृङ्खला**मा आन्तरिक र बाह्य पक्ष के-कस्तो छ ? के उपयुक्त पाठ्यपुस्तकहरू पाठ्यक्रम अनुसार निर्माण भएका छन् ? ती पाठ्यपुस्तकहरूमा के-कस्ता समानता र असमानता छन् ? के ती पाठ्यपुस्तकहरूमा विद्यार्थीको उमेर, रूचि र स्तर अनुसारका पाठ तथा अभ्यासहरूको संयोजन गरिएको छ ? उल्लिखित पाठ्पुस्तकमा के-कस्ता कमजोरीहरू रहेका छन् र तिनलाई सुधार्ने उपायहरू के-के हुन सक्छन् जस्ता समस्याहरू विद्यमान छन् ।

यस अध्ययनका उद्देश्यहरू आन्तरिक र बाह्य पक्षका आधारमा कक्षा तीनको **मेरो नेपाली किताब र सरल नेपाली शृङ्खला** को तुलनात्मक अध्ययन गर्नु, पाठ्यक्रम अनुरूप उल्लिखित पाठ्यपुस्तकका बीचको समानता र असमानता केलाउनु उल्लिखित पाठ्यपुस्तकमा देखिएका कमी कमजोरीहरू पत्ता लगाई समाधानका निम्ति सुझावहरू प्रस्तुत गर्नु रहेका छन् ।

प्रस्तुत शोधपत्र कक्षा तिनको **मेरो नेपाली किताब र सरल नेपाली शृङ्खला** को तुलनात्मक अध्ययनमा केन्द्रित रहेको छ । यो मुख्यतया पुस्तकालय विधिमा नै आधारित रहेको छ । यसको सामग्री सङ्कलनमा प्रथमिक स्रोतका रूपमा सामुदायिक विद्यालयमा पठनपाठन हुने **मेरो नेपाली किताब** र निजी विद्यालयमा पठनपाठन हुने **सरल नेपाली शृङ्खला** पाठ्यपुस्तक र पाठ्यक्रम सङ्कलन गरी उपयोग गरिएको छ । यी दुई पुस्तकमा केन्द्रित रहेर तिनका आन्तरिक बाह्य पक्षका आधारमा व्याख्या तथा विश्लेषण गरिएको छ । यसका साथै पाठ्यपुस्तक निर्माणमा संलग्न

भाषा विशेषज्ञ, गुरू तथा अग्रजहरूको राय,सल्लाह र सुझाव तथा आवश्यक सामग्रीहरूको समेत सहयोग लिइएको छ ।

यस अध्ययनमा जम्मा ६ वटा अध्यायहरू रहेका छन् । अध्याय एकमा शोध परिचय, अध्याय दुईमा सैद्धान्तिक परिचय, अध्याय तीनमा अध्ययन तथा विश्लेषण, अध्याय चारमा पाठ्यक्रम अनुरूपताका दृष्टिले निर्धारित पाठ्य सामग्रीको अध्ययन, अध्याय पाँचमा निर्धारित पाठ्य सामग्रीको तुलनात्मक अध्ययन र अध्याय छ मा निष्कर्ष र सुझावहरू रहेका छन् ।

शोध निष्कर्ष

१. कक्षा तीनको मेरो नेपाली किताबमा १८ वटा विधागत पाठहरू समावेश गरिएको छ भने सरल नेपाली शृङ्खलामा २२ वटा विधागत पाठहरू समावेश गरिएको छ ।

२. दुईवटै पाठ्यपुस्तकमा पाठ्यक्रमले निर्दिष्ट गरेको कार्यमुलक व्याकरणको क्षेत्रलाई समेट्न सकिरहेको देखिँदैन तर सरल नेपाली शृङ्खलामा थोरै मात्रामा भए पनि व्याकरणात्मक अभ्यासहरू समावेश गरिएको पाइन्छ ।

३. दुईवटै पाठ्यपुस्तकमा रचनात्मक लेखसम्बन्धी अभ्यासहरू समावेश गरिएको पाइन्छ तर सरल नेपाली शृङ्खलामा सुनाइ बोलाइ सम्बन्धी सिपलाई ध्यान दिइएको पाइदैन । लेखाइ सिपमा अत्यधिक प्रयोग दुईवटै पाठ्यपुस्तकमा पाइन्छ ।

४. विधा प्रस्तुतिका दृष्टिले सरल नेपाली शृङ्खलामा राखिएका चिठी र निबन्ध मेरो नेपाली विताबमा प्रस्तुत गरेको देखिँदैन । यसरी हेर्दा यी दुई पाठ्यपुस्तकमा विधागत प्रस्तुतिमा समानता रहेको पाइँदैन ।

५. **मेरो नेपाली किताब** मा प्रस्तुत गरिएका पाठहरू भन्दा सरल नेपाली शृङ्खलामा प्रस्तुत गरिएका पाठहरू स्तरीय देखिन्छन् ।

६. भाषिक प्रस्तुति वा शेलीका दृष्टिले सरल नेपाली शृङ्खलामा प्रस्तुत गरिएका पाठहरू स्तरीय देखिन्छन् ।

७. भाषा शिक्षणको सन्दर्भमा पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तक बिच घनिष्ठ सम्बन्ध हुने गर्दछ । पाठ्यक्रम जति सबल भए पनि पाठ्य सामग्री उपयुक्त भएन भने पाठ्यक्रमको निर्धारित उद्देश्य पूरा हुन सक्दैन । तसर्थ प्रस्तुत पाठ्यक्रमले निर्दिष्ट गरेको उद्देश्य प्राप्तिका दृष्टिले यी दुई पाठ्यपुस्तकमा समाविष्ट पाठ्सामग्रीहरू उपयुक्त नै देखिन्छन् ।

विषयसूची

अध्याय एक

शोध परिचय

	पृष्ठ
१.१ शोध शीर्षक	१
१.२ शोध प्रयोजन	१
१.३ समस्या कथन	१
१.४. शोध कार्यको उद्देश्य	२
१.५ पूर्व कार्यको समीक्षा	२
१.६ सामग्री सङ्कलन	५
१.७ अध्ययनको आवश्यकता	६
१.८ अध्ययनको औचित्य	७
१.९ अध्ययनको सीमाङ्कन	७
१.१० अध्ययन विधि	८
१.११ शोधपत्रको ढाँचा	८

अध्याय दुई

सैद्धान्तिक परिचय

२.१ भाषा पाठ्यपुस्तकको परिचय	१०
२.२ पाठ्यक्रम र पाठ्यपुस्तक बीचको सम्बन्ध	११
२.३ भाषा पाठ्यपुस्तकमा अध्ययन विश्लेषणका आधारहरू	१२
२.३.१ आन्तरिक आधार	१२
२.३.१.१ विषयवस्तु	१२
२.३.१.२ विधा वा प्रस्तुति	१३
२.३.१.३ भाषिक संरचना	१३
२.३.१.४ नमुना अभ्यास	१३
२.३.१.५ चित्र	१४

२.३.१.६ अन्य आधार १४
२.३.२ बाह्य आधार १५
२.३.२.१ आवरण पृष्ठ १५
२.३.२.२ बनोट/आकार १५
२.३.२.३ कागजको स्तर १५
२.३.२.४ छपाइ १६
२.३.२.५ बँधाइ १६
२.३.२.६ मूल्य १६
२.३.२.७ सुलभता १६

अध्याय- तीन

आन्तरिक र बाह्य पक्षका आधारमा निर्धारित पाठ्यपुस्तकहरूको अध्ययन तथा विश्लेषण

३.१ कक्षा तीनको मेरो नेपाली किताबको अध्ययन १७
३.१.१ आन्तरिक वा शैक्षिक पक्षका आधारमा मेरो नेपाली किताबको अध्ययन १७
३.१.१.१ विषयवस्तु १७
३.१.१.२ भाषिक संरचना र शैली १९
३.१.१.३. नमुना अभ्यास २१
३.१.१.४. चित्र २२
३.१.१.५. भूमिका निर्देशन २२
३.१.२. बाह्य वा भौतिक पक्षका आधारमा मेरो नेपाली किताबको अध्ययन २३
३.१.२.१. आवरण पृष्ठ २३
३.१.२.२. आकार २३
३.१.२.३. छपाइ २३
३.१.२.४. कागज २३
३.१.२.५. बँधाइ २४
३.१.२.६ मूल्य २४

३.२. कक्षा ३ (तीन) को सरल नेपाली शृङ्खलाको अध्ययन २४

३.२.१. आन्तरिक वा शैक्षिक पक्षका आधारमा सरल नेपाली शृङ्खलाको अध्ययन २४

३.२.१.१. विषयवस्तु २४

२.१.२. विधा र प्रस्तुति २४

३.२.१.३. भाषिक संरचना र शैली २७

३.२.१.४. नमुना अभ्यास २७

३.२.२.५. चित्र २९

३.२.१.६. भूमिका निर्देशन २९

३.३. बाह्य वा भौतिक पक्षका आधारमा सरल नेपाली शृङ्खलाको अध्ययन ३०

३.३.१.१. आवरण पृष्ठ ३०

३.३.१.२. आकार ३०

३.३.१.३. छपाइ ३०

३.३.१.४. कागज ३०

३.३.१.५. बँधाइ ३१

३.३.१.६. मूल्य ३१

अध्याय-४

पाठ्यक्रम अनुरूपताको दृष्टिले निर्धारित पाठ्यसामग्रीको अध्ययन

४.१ तहगत रूपमा साधारण उद्देश्य ३२

४.२ . तहगत रूपमा विशिष्ट उद्देश्य ३२

४.३. कक्षा तीनको नेपाली पाठ्क्रम अनुरूप मेरो नेपाली किताबको अध्ययन ३३

४.३.१. उद्देश्य र पाठहरू ३५

४.३.१.१ भाषिक सीपका दृष्टिले अध्ययन ३६

४.३.१.१.१ सुनाइ र बोलाइ ३६

४.३.१.१.२ पढाइ ३६

४.३.१.१.३. लेखाइ ३७

४.३.१.१.४ शब्दभण्डार ३७

४.३.२. क्षेत्र र क्रमका दृष्टिले अध्ययन ३७

४.४. कक्षा तीनको नेपाली पाठ्यक्रम अनुरूप सरल नेपाली शृङ्खलाको अध्ययन ३८

४.४.१ उद्देश्य र पाठहरू ३८

४.४.२ भाषिक सीपका दृष्टिले अध्ययन ३८

४.४.३. विधाको क्षेत्र र क्रमका आधारमा अध्ययन ४०

अध्याय-पाँच

निर्धारित पाठ्यपुस्तकहरूको तुलनात्मक अध्ययन

५.१ विषय प्रवेश ४१

५.२ निर्धारित दुई पाठ्यपुस्तकमा प्रस्तुत आन्तरिक वा शैक्षिक पक्ष ४१

५.२.१ निर्धारित दुई पाठ्यपुस्तकमा प्रस्तुत विषयवस्तु ४१

५.२.२ निर्धारित दुई पाठ्यपुस्तकमा प्रयुक्त विधा तथा प्रस्तुति ४२

५.२.३ निर्धारित दुई पाठ्यपुस्तकमा प्रस्तुत नमुना अध्यास ४४

५.२.४ चित्रहरू ४५

५.२.५ भूमिका, निर्देशन ४५

५.२.६ अन्तिम पृष्ठहरू ४६

५.३ निर्धारित दुई पाठ्यपुस्तकमा प्रस्तुत बाह्य वा भौतिक पक्ष ४६

५.३.१ आवरण पृष्ठ ४६

५.३.२ आकार ४७

५.३.३ कागज ४७

५.३.४ बँधाइ र सिलाइ ४७

५.३.५ छपाइ ४७

५.३.६ मूल्य ४७

अध्याय- छ

निष्कर्ष र सुझावहरु

६.१ विषय प्रवेश ४८

६.२ निष्कर्ष ४८

६.३ सुझावहरू ५०

६.४ भावी अध्ययनका लागि संभावित शीर्षकहरू ५१